Irena Přibylová, Česká republika

Osamělost bílého muže aneb Americká horalská muzika na příkladu Billa Monroea

William S. Monroe (1911 - 1996), přezdívaný Otec bluegrassu, je autorem asi padesáti písní. Většinu z nich složil mezi roky 1942 a 1960, v období své největší slávy, posledí tucet pak až po delší přetržce, jako osmdesátiletý. Zhruba od svých dvaceti až téměř do pětaosmdesáti vymýšlel Monroe vlastní melodie. V posledních letech života pak podle vlastního tvrzení jednu denně. Pokud je však nenatočil, jsou nenávratně ztraceny, protože si je Monroe nijak nezaznamenával. Na rozdíl od instrumentálek je většina písniček natočena. Některé se dají hůře vystopovat, protože je Monroe sám nezpíval, ale věnoval je jiným interpretům.

Co se týká textů, a ty nás s ohledem na téma letošního kolokvia zajímají nejvíce, jsou Monroeovi blízká témata, která načerpal do svých sedmnácti let, než odešel z domova, z rodné Kentucky. Do svých čtrnácti let Monroe neviděl město. Jako dospělý měl samozřejmě zkušenosti i s tímto prostředím, a také s jinými než venkovskými profesemi, textařsky však na ně nereagoval. S oblibou zobrazuje zvlněnou krajinu jižanské vysočiny, zbožné osadníky při nedělních návštěvách kostela, osiřelé děti, sobotní tancovačky pod širým nebem, cudné viktoriánské vztahy mezi muži a ženami a zlomená srdce. Později, už jako profesionální hudebník a autor, tato témata rozvíjel a aktualizoval. Svůj rejstřík dále rozšířil o zážitky z cest konkrétní krajinou amerických hor a jižanských států.[1)]

Beze zbytku lze v Monroeových textech najít témata, která jsou typická pro pro viktoriánskou dobu (tedy mládí jeho rodičů, strýce a prarodičů): nadřazené postavení muže, pospolitost rodiny, svědomitost, pracovitost, uznávání morálních zásad a prudérnost. Tato témata nejsou u Monroea ústřední, většinou vlastně v textu nejsou vyslovena. Tvoří však přirozenou kulisu příběhu nebo situace.

---

1) Úplnou analýzu všech textů lze nalézt v disertační práci Ireny Přibylové *Písňové texty Billa Monroea*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 320 stran.

Monroeův svět je idylický a romantický, klidný a pomalý. Mluví se v něm starobylým jazykem. Formálně mají Monroeovy světské i duchovní texty nejblíže k baladám z období špalíčků.

V rámci daných témat, archaického jižanského jazyka, baladické struktury a romantického přístupu má Monroe naprosto jedinečné vnímání světa. Jeho texty bohatě nasytí posluchačovy smysly. Na sluch působí výběr slov se zvukomalebnými hláskami, zrak dostává v Monroeových textech věci jasné a zářící, hmat měkké, chuť sladké (přestože nikdy nejde o jídlo). Ze smyslů je vynechán jedině čich. Dále má Monroe bohatou zásobu nejrůznějších úvodních frází vyvolávajících zároveň představy místa, pohybu a času, nadstandardní je jeho zásoba sloves vyjadřujících pohyb. Dynamiky dosahuje Monroe také používáním opozit v jedné frázi. Pomocí personifikace Monroe oživuje i nehybné věci. Spojením těchto prostředků do jedné písně navodí Monroe (absolvent zhruba pěti let venkovské jednotřídky) představu úžasné živosti, plastičnosti a vícerozměrnosti. Navíc je Monroe také mistr zkratky a hutnosti. Jeho smyslově vydatný svět v pohybu se nám otevře obvykle v pouhých dvou řádcích, ať už v úvodní frázi, nebo v refrénu. Na některých textech spolupracovali členové kapely, textovou analýzou však lze Monroeův rukopis snadno rozeznat.

Vysoký osamělý tón

Náladu a budoucí styl Monroeových písní předznamenává jeho „Rocky Road Blues“ , natočené v roce 1945. Píseň má tři sloky a dnes klasické téma ztracené lásky. Textové schéma odpovídá blues, tedy AAB (první a druhý řádek se opakují, třetí se s nimi rýmuje), Monroe však navíc přidal i refrén (také AAB), který v klasickém blues neexistuje. A refrénem píseň začíná:.

Lord, the road is rocky but it won't be rocky long, Lord, Lord
Now the road is rocky but it won't be rocky long
Another man has got my woman and gone

Co se týká motivu, odráží text „Rocky Road Blues“ Monroeovu horalskou zkušenost. Klasická blues nemohou mluvit o „rocky road“ už proto, že na hlubokém Jihu žádné kamenité cesty nejsou. Závěrečná fráze je opět Monroeova: „I'm not so lonesome, just don't want to be alone”. Svým odkazem na osamělost přináší tento řádek také

melancholický tón, který je typický pro blues a který Monroe, i když už formálně žádné další blues nesložil, vložil do mnoha svých písniček. Osamění a smutek, včetně onoho hlubokého procítění v hlase, jež nejde přepsat do slov, je typickou známkou Monroeova stylu. Je to jeden z důvodů, proč se bluegrassu začalo říkat „blues bílého muže“. V angličtině se při výčtu typických rysů bluegrassu mluví také o „that high lonesome sound“. *Lonesome* jde ruku v ruce se smutkem, osamělostí, melancholí, žalem a (sladkou) touhou. *High* referuje k hlasové poloze. Pro některé vykladatele znamená i geografickou polohu, hory a vysočinu, v širším kontextu Appalačské hory. *Sound* neomylně ukazuje na zvukovou kvalitu a zároveň absenci psaní (tzn. návaznost na ústní lidovou slovesnost).

Dnes bereme jako samozřejmost, pokud běloch o své písničce mluví jako o blues. V Monroeově době a v jeho regionu (v jižanských státech USA) to vůbec nebylo běžné. Přestože běloši a černoši žili vedle sebe, byli rozděleni rasově. Segregace byla oficiálně zrušena až v polovině padesátých let. Pokud černoši hráli pro bílé publikum, vstupovali jiným vchodem a měli zvlášť vyhrazená místa pro dopravu, občerstvení i ubytování.[2)] Černošské blues začalo být více uznáváno až v padesátých letech, kdy se – kromě jiného – černí muzikanti začali vracet z úspěšných evropských turné. Monroe sice také dodržoval běžné bělošské konvence, v hudbě však hranice neměl. Jěště doma v Rosine v Kentucky se scházel a hrával s černošským kytaristou Arnoldem Schultzem a později přiznával jeho vliv; do repertoáru svých Blue Grass Boys převzal dobový hit z černých hitparád, „Sitting on the Top of the World“, a několik původně černošských gospelů.

Monroeův osobní dotek lze výrazně cítit i v hudebním zpracování „Rocky Road Blues“. Na rozdíl od klasických blues má instrumentální mezihry a hlavně, je v tempu: na první poslech nám blues rozhodně nepřipomene. Při jejím poslechu budeme hledat podvědomě spojnici s hudbou rockabilly či raným rockenrollem. „Rocky Road Blues“ však bylo natočeno už v roce 1945, deset let před triumfálním nástupem Elvise Presleyho. Při poslechu „Rocky Road Blues“ možná pochopíme poznámky Elvise Presleyho a Carla Perkinse, že milují Monroea,

---

2) Folklorista John Lomax s sebou ve čtyřicátých a padesátých letech vozil černošského písničkáře Leadbellyho jako živou ukázku svého výzkumu; ještě po Leadbellyho smrti nebyli někteří vydavatelé ochotni uvádět písničkáře jako autora. Viz. Charles Wolfe a Kip Lornell: *The Life and Legend of Leadbelly*. New York: HarperPerrenial, 1994, s. 257.

a nebudeme se divit, proč si Presley jako druhou píseň na svou první desku vybral Monroeův „Blue Moon of Kentucky“.

Smutný měsíc nad Kentucky

Nejčastějším tématem Monroeových písní (ostatně i instrumentálek) je krajina. Monroe však neopěvuje krajinu samostatně – státy, hory, lesy a řeky tvoří kulisu mnoha jeho písniček o lásce. Zřejmě nejčastěji Monroe jmenoval svůj rodný stát Kentucky. Písničky o Kentucky skládal Monroe v době, kdy už dávno bydlel v jiných státech a hodně cestoval. Slavný Blue Moon of Kentucky zazněl poprvé někde na cestě mezi Floridou a Kentucky. „Chtěl jsem písničku o Kentucky, a k tomu se mi nejlépe hodila dívka,“ řekl později Monroe Dorothy Horstmanové.[3)]

Blue Moon of Kentucky, keep on shining,
Shine on the one that's gone and proved untrue,
Blue Moon of Kentucky, keep on shining,
Sine on the one that's gone and left me blue.

Jednoduchá sentimentální písnička, původně v ¾ tanečním tempu, se dočkala řady zpracování. Její obliba přetrvala čtyřicet let a ještě za Monroeova života, v roce 1988, nahradila píseň Stephena Fostera My Old Kentucky Home jako oficiální píseň Bluegrassového státu[4)], jak se přezdívá Kentucky.

Absurdní z dnešního pohledu se může zdát, že hudebníci v dřívějším Československu měli problémy s překládáním textu písně. Je měsíc nad Kentucky modrý, nebo smutný? Nikdo tam nebyl, nikdo to nevěděl. Skupina Rangers převzala rychlou verzi písně podle Elvise Presleyho[5)] a v úvodním řádku zpívala: „Na můj dům modrý měsíc stále svítí.“ Moje vlastní zvědavost se dočkala vysvětlení až při mé první cestě za moře: nad Kentucky visel při úplňku krásný a ohromný oranžový měsíc. Monroe tedy zpívá a smutku.

---

3) Dorothy Horstman. *Sing Out Your Heart, Country Boy*. Nashville: VU, 1989, s. 159.
4) Mark A. Humprey. *The Essential Bill Monroe and His Blue Grass Boys 1945-1949*. (CD booklet). Sony Music Enterntainment Inc., 52478, 1992, s. 21.
5) Na místě jména autora je na albu uvedeno traditional, český text M. Dufek; Panton 01 0286 mono, 1971.

Modré hřbety hor

Frekventované jsou v Monroeově tvorbě Blue Ridge Mountains, střední část Appalačských hor. Jeden romantický milostný příběh se odehrává na vrcholku hor pod osamělou borovicí:

Meet me out the Blue Ridge Mountains
Underneath the lonesome pine (...)
I´m going back to North Carolina
Where the mountain tops are blue.

V písni „Georgia Rose“ jsou horské borovice místo osamělé (viz výše) vysoké: „Way down in the Blue Ridge Mountains/Way down where the tall pines grow/Lives my swetheart of the mountains (...)“. Monroe nazval jednu svou instrumentálku „Tall Timber“ (odkazuje ke stromům na těžbu dřeva), další instrumentálku „Blue Ridge Mountain Blues“, jinou věnoval starému horalovi „The Old Mountaineer“. V repertoáru měl Monroe další převzaté skladby, které jeho lásku k horám dokreslovaly: Tall Pines, In the Pines, Pinewood Valley, Legend of the Blue Ridge Moutains a Foggy Mountain Top.

Monroe se někdy spokojil s prostým pojmenováním místa (melodie řekla zbytek), jindy textem vystihl atmosféru místa. Krajina domova ožívá v písni I'm on My Way the the Old Home[6]. Jsme v kopcích Kentucky, cesta se klikatí nahoru k opuštěnému domku:

I'm on my way back to the old home
The road winds up on the hill
But there's no light in the window
That shined long ago where I lived

Ve vzpomínkách se dostáváme do idylické krajiny dětství, je klidný podvečer, chlapec sedí s otcem na zápraží, v dálce štěkají lovečtí psi:

Back in the days of my childhood
In the evening when everything was still
I used to sit and listen to the foxhounds
With my dad in the old Kentucky hills

---

6) Natočená 3. 2. 1950

Monroe zažil drsný život horalů a těžkou práci při kácení dřeva a obdělávání půdy. Slovy a hudbou svých písní však vytváří jejich sentimentální a romantický obraz. Nekritizuje, nezobrazuje násilí; v jeho textech je přítomná smrt, často tragická, jde ale o přirozený běh věcí: například když zemřou rodiče dětí, nebo se stane neštěstí v lese.

Osamělost bílého muže

Ani jako známý umělec se Monroe světu horalů nevyhýbal. Trvale žil na srubu poblíž Nashvillu, vlastnil pozemky a dobytek. Přátele si vybíral a do práce na farmě zatahoval v době nouze i muzikanty z vlastní kapely. Takto na konec padesátých let vzpomíná Monroeův tehdejší banjista Eddie Adcock[7]: " Monroe byl víceméně osamělý jezdec. Znali ho okolní dřevorubci, farmáři, každý, kdo se živil těžkou prací, mohl tehdy Billa znát. V zábavním průmyslu měl jenom pár přátel, a to byli lidi, co pracovali stejně tvrdě jako on. Bill byl schopný sžít se s lidmi, co pracovali tvrdě. Mnohem snáz, než s lidmi, co hrál hudbu. Ačkoliv šlo někdy o tytéž lidi. Mluvím o fyzické práci, dřině. Měl rád lidi, kteří dovedli zedničit, stahovat klády, sekat trávu, kosit obilí, trhat ovoce, cokoliv... Měl rád lidi, co dovedli pracovat, fyzicky pracovat. Jeho farma byla typická pracovní farma. Měl tam koně, krávy, slepice, kozy, býky, hodně zatracených hadů – ty nechoval [smích]. Dobytek, koně, koně na práci. Pěstoval tabák na výdělek, i když nekouřil."

´Otec bluegrassu´ Bill Monroe se stal tvůrcem hudebního stylu a muzikantem uznávaným po celém světě. Jeho popularita přesáhla hranice USA ve 40. letech 20. století. Odborníci vyzdvihli jeho přínos poprvé v dobových recenzích na přelomu 50. a 60. let. V roce 1970 uvedla Monroea do své Síně slávy nově vzniklá Nadace countryové hudby. V 80. letech začaly být poprvé souborně publikovány Monroeovy nahrávky: a je příznačné, že to nebylo v USA, ale v zahraničí.[8])Romantické a sentimentální obrazy z horalského života jsou srozumitelné nejen rodilým mluvčím, ale i Finům, Japoncům, Němcům, Čechům či Bulharům. Jak jsme však viděli, přes svou zdánlivou jednoduchost jsou Monroeovy texty po všech stránkách bohaté.

---

7) Z rozhovoru s autorkou v Nashvillu 11. 5. 1994
8) Firma Bear Family Records v Německu.

Bill Monroe v Grand Ole Opry, 1994.
Foto: Irena Přibylová.

Na verandě Monroeova domku v Tennessee, 1995.
Foto: Irena Přibylová.